

Sadržaj

Predgovor (Zvonko Pandžić)	XI
Kratice	XXXIII
Bibliografija	XXXV
I. dio: Gramatika starocrkvenoslavenskoga jezika	1
1.1. Poseban položaj Hrvatske u slavenskom svijetu	3
1.2. Ulazak Slavena u povijest	4
1.3. Slavenski u krugu indoeuropskih jezika	10
1.4. Od praslavenskoga do starocrkvenoslavenskoga	11
1.5. Nastanak pisma za staroslavenski jezik	13
1.6. Sustav glagoljskoga pisma	15
1.7. Ćirilometodska misija u političkom kontekstu	18
1.8. Vježbe čitanja i transkripcije	23
2.1. Uvod u deklinacije	25
2.2. Deklinacija produktivnih imeničkih osnova	25
2.3. Deklinacija osobnih zamjenica	28
2.4. I. zamjenička deklinacija	28
2.5. Bilješke o pridjevima	30
2.6. Bilješke o glagolu: aorist i aktivni participi	30
2.7. Utjecaj glasa /j/	32
2.8. Tekst: Konstantinovo djetinjstvo prema <i>Vita Constantini</i>	33
2.9. Dodatne informacije o kulturnopovijesnom kontekstu	36
2.10. Zadaće iz deklinacije	38
3.1. Deklinacija neproširenih (neproduktivnih) imeničkih osnova	39
3.2. II. zamjenička deklinacija	41
3.3. Određena deklinacija pridjeva	42
3.4. Deklinacija aktivnih participa	43
3.5. III. zamjenička deklinacija	45
3.6. Nepravilni glagoli (I): <i>byti</i>	45
3.7. Aktivni particip perfekta (<i>l</i> -particip)	46
3.8. Opisna (perifrastična) vremena (I)	47
3.9. Tekst: Konstantinova marljivost	48
3.10. Dodatne informacije o kulturnopovijesnom kontekstu	50
3.11. Zadaće iz deklinacije	53
4.1. Uvod u starocrkvenoslavenski glagolski sustav	54
4.2. Tvorba aorista	58

4.3. Tvorba prezenta	61
4.4. Tvorba imperfekta	62
4.5. Nepravilni glagoli (II): <i>dati</i> i <i>xotěti</i>	64
4.6. IV. zamjenička deklinacija	65
4.7. Posvojni pridjevi	66
4.8. Bilješka o kraticama (abrevijaturama)	66
4.9. Tekst: Konstantinov studij	67
4.10. Dodatne informacije o kulturnopovijesnom kontekstu	69
4.11. Zadaće iz konjugacije	72
5.1. Tvorba imperativa	74
5.2. Opisna (perifrastična) vremena (II): futur	75
5.3. Napravilni glagoli (III): <i>jasti</i> , <i>věděti</i> , <i>jьměti</i> , <i>jiti</i>	75
5.4. Komparativ	77
5.5. Izvorni i izvedeni prilozi	79
5.6. Redne brojevne riječi i njihova deklinacija	81
5.7. Uporaba padežâ (I): genitiv, akuzativ i lokativ	82
5.8. Sintaksa (I): jednostavna i upitna rečenica	84
5.9. Tekst: Između karijere i zvanja	85
5.11. Dodatne informacije o kulturnopovijesnom kontekstu	87
5.12. Zadaće za ponavljanje	88
6.1. Pasivni participi	90
6.2. Glagolska imenica	92
6.3. Supin	93
6.4. Redni brojevi i druge brojevne riječi	93
6.5. Uporaba padežâ (II): dativ, instrumental i vokativ	94
6.6. Sintaksa (II): parataksa i parataksični veznici	97
6.7. Sintaksa (III): hipotaksa i hipotaksični veznici	99
6.8. Sintetičke (složene) rečenične konstrukcije	101
6.9. Tekst: Moravijsko poslanstvo	102
6.10. Dodatne informacije o kulturnopovijesnom kontekstu	106
6.11. Zadaće za ponavljanje	106

II. dio: Starocrkvenoslavenski tekstovi 109

7.1. Ćirilometodska misija i njezina propast	111
7.2. Starocrkvenoslavenski kao korpusni jezik	113
7.3. Starocrkvenoslavenski jezični spomenici	114
7.4. Književne vrste starocrkvenoslavenskoga kanona	117
7.5. Starocrkvenoslavenski i njegov daljnji razvoj	118
7.6. Starocrkvenoslavenski u Bugarskoj	121
7.7. Liturgijski kanonski tekstovi na glagoljici	122

(a) Uskrsno evanđelje prema *Codex Assemanianus* – 122; (b) Čitanje na blagdan Bogojavljenja prema *Codex Assemanianus* – 125; (c) Početak Markova evanđelja prema *Codex Zographensis* – 126; (d) Iz *Menaion Sinaiticum* – 128.

7.8. Dodatne informacije o spomenicima	132
8.1. Ćirilični alfabet i njegov nastanak	134
8.2. Razlika između dva slavenska sustava pisanja	140
8.3. Grafija i ortografija u ćiriličnim rukopisima	141
8.4. Povijest Bugara i Prvog Bugarskoga Carstva	143
8.5. Popis starocrkvenoslavenskih natpisa	147
8.6. Kršćansko računanje vremena	148
8.7. Ćirilični epigrafski spomenici iz starocrkvenoslavenskoga doba	150
(a) Grafiti iz Preslavske okrugle crkve – 150; (b) Grobni natpis Tudore iz Preslava – 150; (c) Mostičev natpis (posljednja trećina 10. st.) – 151; (d) Samuilov natpis (992/93) – 152; (e) Bitoljski natpis (1015) – 152; (f) Presijanov natpis (1060/1061) – 154.	
8.8. Dodatne informacije o spomenicima	155
9.1. Osnove bugarske crkvene povijesti	156
9.2. Središta pismenosti kod Bugara	157
9.3. O zamjeni glagoljice ćirilicom	158
9.4. Pregled starocrkvenoslavenske književnosti	160
9.5. Jezični razvoj u kasnocrkvenoslavenskom	163
9.6. Kanonski liturgijski tekstovi na ćirilici	167
(a) Evanđelje na Bijelu Nedjelju prema <i>Vatikanskom palimpsestu</i> – 167; (b) Iz Matejeva evanđelja prema <i>Savinoj knjizi</i> – 169; (c) Iz <i>Eninskoga apostola</i> – 170; (d) Triodion na polovici posta – 173; (e) Iz žitija sv. Konona iz Isaurije prema <i>Codex Suprasliensis</i> – 175.	
9.6. Dodatne informacije o spomenicima	177
10.1. Put starocrkvenoslavenskoga jezika do Hrvata	179
10.2. Nastanak i procvat prve hrvatske države	181
10.3. Borba za slavensku liturgiju	185
10.4. Jezična raščlamba zapadnobalkanskoga prostora	186
10.5. Osobine hrvatskocrkvenoslavenskoga	190
10.6. Rani crkvenoslavenski tekstovi iz Hrvatske	190
(a) Iz homilije na Veliki petak Epifanija Ciparskog prema <i>Codex Clozianus</i> – 190; (b) Psalm 66 prema psaltiru Dimitrija Sinaita – 195; (c) Iz gregorijanskoga sakramentara prema <i>Bečkim listićima</i> – 197; (d) Iz žitija Šimuna Stilita prema <i>Budimpeštanskom ulomku</i> – 199; (e) Iz Djela apostolskih prema <i>Grškovićevoj ulomku</i> – 200.	
10.7. Dodatne informacije o spomenicima	202

11.1. Put crkvenoslavenskoga na sjever	204
11.2. Sjevernoslavenski i njegova raščlamba	205
11.3. Obris povijesti Kijevske Rusi	208
11.4. Crkvenoslavenski iz ruskih usta	211
11.5. Književno stvaralaštvo Kijevske Rusi	213
11.6. Crkvenoslavenski tekstovi iz Kijevske Rusi	215
(a) Iz <i>Novgorodskoga psaltira</i> – 215; (b) Iz <i>Ostromirova evanđelja</i> – 218; (c) Iz <i>Izbornika 1076</i> – 219; (d) Božićni kondak Romana Meloda – 221.	
11.7. Dodatne informacije o spomenicima	224
12.1. Tragovi starocrkvenoslavenskoga kod zapadnih Slavena	225
12.2. Povijest gornjodalmatinskih kneževina i Raške	227
12.3. Starocrkvenoslavenski tragovi u štokavskom prostoru	230
12.4. Osobine staroštokavskoga	233
12.5. Redakcije crkvenoslavenskoga kod štokavaca	234
12.6. Književni primjeri za štokavsko-crkvenoslavenski	236
(a) Fol. 1r <i>Kijevskih listića</i> – 236; (b) Uskrsno evanđelje prema <i>Evandelistaru kneza Miroslava</i> (1180) – 239; (c) Iz zlatne bule Stefana Prvovjenčanog (1200/1202) – 242.	
12.7. Dodatne informacije o spomenicima	247
III. dio: Staroslavensko nasljeđe u Hrvata	251
13.1. <i>Slavia latina</i> vs. <i>slavia orthodoxa</i>	253
13.2. Ekskurs o daljnjem razvoju u <i>slavia orthodoxa</i>	258
13.3. Hrvatsko-bosansko-humski prostor između Ugarske i Venecije	260
13.4. Daljnji razvoj glagoljskoga pisma u Hrvatskoj	262
13.5. Daljnji razvoj zapadne ćirilice.....	267
13.6. Primjeri epigrafskih spomenika i povelja	269
(a) <i>Bašćanska ploča</i> (oko 1100) – 269; (b) Stećak Grda, trebinjskog župana (oko 1184) – 270; (c) <i>Humacka ploča</i> (12. st.) – 271; (d) <i>Povaljski prag</i> (konac 12. st.) – 272; (e) <i>Povelja Bana Kulina</i> (1189) – 273; (f) Natpis popa Tjehodraga (12. st.) – 275; (g) Grobna ploča Vignja Miloševića (1411) – 276.	
14.1. Osobine hrvatskocrkvenoslavenskoga	277
14.2. Jezični spomenici hrvatskocrkvenoslavenskoga	279
14.3. Crkvene knjige hrvatskocrkvenoslavenske tradicije	280
14.4. Daljnji razvoj uglate glagoljice	281
14.5. Zapadna ćirilica u Bosni, Humu i Dalmaciji	283
14.6. Mit o sv. Jeronimu	284
14.7. Primjeri liturgijskih spomenika iz Hrvatske	288
(a) Hrvatskocrkvenoslavenski uskrsni himan (<i>Vrbnički III brevijar</i> , 15. st.) – 288; (b) Iz Splitskoga fragmenta <i>misala</i> (početak 13. st.) – 291; (c) Iz Brevijara Vida Omišljanina (1396) – 293; (d) Starozavjetno čitanje iz <i>misala</i> 14. st. – 294; (e) Iz	

oficija za jednoga biskupa priznavatelja (*Akademijin brevijar*, konac 14. st.) – 297; (f) *Iz Hrvojeva misala* (1403/04) – 299; (g) Početak Otkrivenja prema *Hvalovu zborniku* (1404) – 302; (h) *Iz Dubrovačkoga dominikanskoga lekcionara* (konac 15./ početak 16. st.) – 307.

14.8. Dodatne informacije o spomenicima	309
15.1. Odnos narodnog i crkvenog jezika u Slaviji	312
15.2. Osobine hrvatskog jezičnog amalgama	315
15.3. Razvoj glagoljske kurzive	316
15.4. Ekskurs o nastanku latinice u hrvatskom jeziku	320
15.5. Bilješke o književnosti na hrvatskom amalgamu	322
15.6. Primjeri hrvatske književnosti na amalgamu	326
(a) Pravilo sv. Benedikta – 326; (b) „Svjet se konča“ prema <i>Pariškom zborniku</i> iz 1380 – 327; (c) Iz himna „U se vrime godišća“ (<i>Petrisov zbornik</i> , 1468) – 330; (d) Iz apokrifnih Djela apostolskih (<i>Berčićeva zbirka</i> , ms. 15. st.) – 331; (e) Smrt grešnika prema <i>Pavlovoj apokalipsi</i> – 335; (f) Historija od prekrasnoga Josepa prema <i>Libru od mnozijeh razloga</i> (1520) – 337; (g) Zemljopoznavstvo Azije u <i>Lucidariusu</i> (1. polovica 15. st.) – 339.	
15.7. Dodatne informacije o spomenicima	343
16.1. Ekskurs o nastanku Osmanskoga Carstva	346
16.2. Jugoistočna Europa pod polumjesecom	349
16.3. Hrvatska kao <i>antemurale christianitatis</i>	352
16.4. Zapadnoćirilična kurziva	357
16.5. Početci knjigotiska na južnoslavenskom prostoru	360
16.6. Zapadna ćirilica u tipografiji	364
16.7. Štokavski u metanastičkom dobu	366
16.8. Hrvatska književnost za vrijeme Turaka	368
(a) Svjedočanstvo očevidca popa Martinca o napredovanju Turaka (1495) – 368; (b) Mikula Jurišić o napadu Turaka na Bihać (1526?) – 370; (c) Nikola Zrinski o ugrozi Ozlja od Turaka (1544) – 372; (d) Primjer hrvatskoga štokavskoga narodnoga kao jezika diplomacije (1543) – 374; (e) Šimun Kožičić o povijesti Turaka (Rijeka 1531) – 377; (f) Ps 53(54),3–6 iz časoslova – 380; (g) Iz naslovnice Marijina oficija (Mleci 1571) – 381.	
16.8. Dodatne informacije o spomenicima	382
17.1. Opća crkva i krivovjerje kod Slavena	383
17.2. Reformacija kod južnih Slavena	385
17.3. Obnova Katoličke crkve i Tridentski sabor	386
17.4. Štokavski kao hrvatska <i>lingua generalis</i>	388
17.5. <i>Slavia orthodoxa</i> između Moskve i Rima	392
17.6. Normiranje crkvenoslavenskoga u Poljskoj-Litvi	395
17.7. Istočnoslavenska modifikacija hrvatskocrkvenoslavenskoga	398
17.8. Hrvatska književnost između crkvenoslavenskoga i pučkoga jezika	403
(a) <i>Očenaš</i> (Tübingen 1561 i Urach 1564) – 403; (b) <i>Illyricae characteres</i> (Rim 1582) – 405; (c) Štokavski latinicom kod Bartula Kašića (1617) – 407; (d) Juraj Ratkaj	

Velikotaborski, *Kriposti Ferdinanda II.* (1640) – 408; (e) *Misali usporedno* (1631 i 1741) – 409; (f) *Iz Levakovićeve brevijara* (1648) – 415.

17.9. Dodatne informacije o spomenicima	418
18.1. Od crkvenoslavenskoga istočnoslavenske redakcije do živoga jezika	420
18.2. Hrvatski prostor od 17. do 19. st.	422
18.3. U znaku ilirizma i panslavizma	424
18.4. Daljnji razvoj crkvenoslavenskoga u 18. i 19. st.	429
18.5. Parčić i ,derusifikacija' crkvenoslavenskoga	435
18.6. Od novocrkvenoslavenskoga do neostaroslavenskoga	438
18.7. Primjeri tekstova od 18. do 20. st.	440
(a) Prijevod teksta evanđelja na živi jezik – 440; (b) Iz katekizma Matija Divkovića <i>Nauk karstianski</i> (1640) – 442; (c) <i>Magnificat</i> i <i>Stella maris</i> iz Berčićeva bukvara (1860) – 444; (d) Dragutin Antun Parčić slavi Kolumba i papu Lava XIII. – 447 (e) Iz Parčićeva <i>Misala</i> (1903) – 449; (f) Iz češkocrkvenoslavenskog Tkadlčikova misala (1992) – 452; (g) Iz hrvatskoga <i>Vesperala</i> iz 1999. – 453.	
18.8. Dodatne informacije o spomenicima	453
Kazalo osoba, zemljopisnih pojmova i rukopisa	457
Popis riječi slavensko-hrvatski	483